

SKUPOVI

30. TÜRKİYE ÂŞIKLAR BAYRAMI VE HALK EDEBİYATI BİLGİ ŞÖLENİ, Konya 1995.

Od 25. do 29. oktobra 1995. godine u turskom gradu Konji održan je tradicionalni skup, ili kako ga radije nazivaju "praznik" narodnog književnog stvaralaštva, i naučni simpozij iz turske narodne književnosti. Drugi dio manifestacije je, na prijedlog jednog od organizatora, prof. dr. Ismaila Parlatira, ove godine ponio zanimljiv naziv "bilgi şöleni" (svečanost znanja), što skup zapravo i jeste, jer su naučna izlaganja popraćena nastupom *âşika*¹, kako se narodni pjesnici tradicionalno nazivaju. Pored ovog najuobičajenijeg imena, nazivaju se još *saz şairleri* (pjesnici sa sazom) ili *halk ozanları* (narodni pjesnici). Iako nije uobičajeno za ovakvu vrstu tekstova, ovim bismo povodom kazali kratko o osnovnim obilježjima usmenog narodnog stvaralaštva kod Turaka.

Ašici kazuju stihove pjesme, pričaju priče ili se dva i više ašika nadmeću govoreći stihovane dosjetke koje nastaju u trenutku kazivanja. Ovaj oblik usmenog narodnog stvaralaštva kod Turaka se njeguje od davnina. Historije književnosti bilježe da se turska narodna književnost zapravo i temelji na usmenom kazivanju ašika koji bi na skupovima, uz pratnju na saz u recitovali svoje stihove, pričali priču ili narod zabavljali pozorištem sjenki (Karagöz). Vremenom se ovaj oblik zabava prenio i u gradove i dobio svoje klasične forme pa se kao dio narodne književnosti naziva *Âşık Edebiyatı*.

Iako ne postoje pisani izvori o pojavi ašika kod Turaka, poznato je da je ovaj vid stvaralaštva postojao, i bio dosta raširen u narodu, još u 15. stoljeću. Kazivale su se narodne priče o junacima, o ratovanjima, o ljubavi, kazivale su se šale i dosjetke. Doduše, opet zbog nedostatka pisanih izvora nisu poznata imena istaknutih ašika tog vremena, niti poetski oblici ili metrika koju su pjesnici koristili.²

1 Aşik je riječ iz arapskog jezika, a znači, kako u arapskom tako i u turskom, "zaljubljen", "koji osjeća veliku ljubav prema nekome ili nečemu". U Tursko-turskom rječniku (Türkçe-Türkçe Sözlük, Türk Dil Kurumu, Ankara 1988.) pod drugim značenjem riječi stoji objašnjenje: "Narodni pjesnik koji se pridržava tradicije usmene poezije, pjesnik koji je izrastao iz naroda i koji svoje stihove govori uz pratnju na saz".

2 "Din Dışı Halk Edebiyatı" u N. S. Banarlı, Resimli Türk Edebiyatı Tarihi, Milli eğitim Basımevi, İstanbul 1971., str. 508.

Usmena narodna književnost razvila se posebno u 17. stoljeću. O ovome periodu postoji nešto više pisanih dokumenata u odnosu na ranije, no, kako narodni pjesnici svoje stvaralaštvo nisu zapisivali, često je teško razdvojiti koji stihovi ili priča pripadaju kojem od njih. Ali, ono što je za ašike pouzdano poznato, kroz sva stoljeća njihovog djelovanja pa tako i danas, jeste da su oni stasali iz naroda i da su bivali prisutni na svim vrstama narodnih skupova, najprije među vojnicima u graničnim područjima na vojnim pohodima, čak onim u daleke krajeve, u *kahvehanama*, *bozahanama*, na sajmovima i zabavama.

Vremenom su se za ašike zainteresirali srednji, pa i najviši sloj društva. Čak je poznato da je u vrijeme sultana Murata IV na samom Saraju pokazana sklonost prema narodnoj umjetnosti.³ Prisutnost ašika u višim slojevima društva, koji su ljubav prema umjetnosti pokazivali kroz posvećenost divanskoj poeziji nastaloj pod utjecajem arapske i perzijske književnosti, približavala je ova dva oblika umjetničkog stvaranja. Tako je u 17. stoljeću bilo ašika koji su tradicionalni slogovni metar (hece vezni) počeli zamjenjivati aruz metrom divanske poezije, a svoje stihove su kazivali u poetskim oblicima također divanske poezije, najčešće kao gazel ili murabba. Čak je bilo slučajeva da je u stihove ašika ušla poneka arapska ili perzijska riječ. No, uprkos ovakvim pojavama, neiscrpna vrijednost ovoga oblika narodne književnosti - *âşik edebiyatı* - je u tome što su se narodni pjesnici svojim kazivanjem obraćali uvijek narodu, pa se s pravom može reći da ova književnost na najbolji način odražava narodni jezik i narodni ukus. S druge pak strane, čak na samom Saraju je bilo onih koji su počeli stvarati stihove u pjesničkim formama i rimi koje su koristili ašici.⁴

Ovo je približavanje naroda i viših društvenih slojeva došlo do izražaja posebice u 18. stoljeću, kada se čak manifestiralo kroz pojavu pokreta koji je u historiji turske književnosti ostao poznat pod imenom *Mahallileşme Cereyani*. Pokret je značajan po tome što se opirao stranim utjecajima i tokovima mode, a podržavao očuvanje turskog jezika i ukusa turskog naroda kao nacionalnih vrijednosti.⁵

U 17. stoljeću su pjesničke vrste usmenog narodnog stvaralaštva dobile svoje jasne oblike koji su poprimili obilježje tradicionalnih. Omiljeni poetski oblik u narodnoj književnosti je *mani*, kratka, samostalna forma koja sadrži četiri stiha od kojih se prvi, drugi i četvrti rimuju, dok je treći stih slobodan. Ovi "biseri narodne poezije"⁶, oko čijeg naziva i njegovog korijena istraživači turske književnosti još nisu usaglasili mišljenje, uvijek su u sedmoslogovnom metru. *Košma* je veoma raširen oblik u turskoj narodnoj književnosti. Kazuje se u obliku četverca, nacionalnog poetskog oblika u također nacionalnom met-

3 Ibid., "Saz Şairleri", str. 703.

4 Tako se spominje da su žene na Saraju Mehmeda IV pisale poeziju u narodnom stihu. Po imenu se spominje Afife Sultan, kao i krimski han Mehmed Giray.

5 Ibid.

6 Ibid.

ru od jedanaest slogova. Osobnost košme, koju sačinjavaju tri do četiri četverca, je međusobno rimovanje prva tri stiha, dok se na kraju četvrtog stiha svakog četverca ponavlja ista riječ lijepo ukomponirana u značenje cjelokupne pjesme. Najčešća tema u košmi je ljubav. *Destan* je po formi isti kao košma, samo duži poetski oblik u kojem se obično kazuje o nekom historijskom događaju ili ličnosti. *Türkü* je narodna pjesma u kojoj je, osim stihova, bitna i melodija na koju se pjeva. Osnovni elemenat ovog poetskog oblika je, kao i kod gornjih, četverac. Prva tri stiha se međusobno rimuju, dok se četvrti ponavlja kroz sve četverce.⁷ U narodu su se najčešće prenosile i pjevale türkü. Kako je narod često mijenjao riječi u takvoj pjesmi, za türkü je najteže utvrditi koji joj je bio prvobitni oblik. Treba još spomenuti narodne priče (*halk hikayesi*). One predstavljaju prozni oblik stvaralaštva sa umetnutim stihovima koji se pjevaju uz pratnju na saz. Najpoznatije narodne priče u turskoj književnosti su *Kerem ile Aslı* i *Aşık Garib Hikayesi*.

Kad se govori o turskoj narodnoj književnosti i ašicima, onda se, pored čitavog niza značajnih imena koji su ostali trajno zabilježeni u historiji turske književnosti, ne mogu ne spomenuti Karacaoğlan i Aşık Veysel. Karacaoğlan je živio u 17. stoljeću. Iza sebe je ostavio preko pet stotina pjesama, a u muzici čak jedna melodija i makam nose njegovo ime. Njegova poezija je prava narodna, bez ikakvog utjecaja divanske, tasavufske ili tekijске književnosti. A Aşık Veysel je ašik novog doba. Živio je između 1894. i 1973. godine. Njegovo je stvaralaštvo besprimjerni uzor svim savremenim ašicima.

Ovogodišnji "praznik ašika" u Konji organizirali su, uz zajedničko zalaganje, Društvo i Vakuf za turizam i kulturu iz Konje i Ured za kulturu, štampu i umjetnost Velike Turske Nacionalne Skupštine. Sve poslove oko pripreme skupa vodili su pjesnik Feyzi Halıcı, predsjednik gore spomenutog Društva iz Konje i dr. Ismail Parlatur, profesor turske književnosti na Fakultetu za jezik, historiju i geografiju Ankarškog univerziteta.

Na manifestaciji je učestvovalo šezdeset ašika koji su se pred komisijom takmičili u dvanaest disciplina poetskog stvaranja. Uporedo sa ovim dijelom programa, održavan je, kako smo gore spomenuli, naučni skup uz učešće tridesetak naučnika i istraživača iz cijele Turske.

Prvog dana skupa, nakon svečanog otvaranja na kojemu su se prisutnima obratili pjesnik Feyzi Halıcı, zatim valija i gradonačelnik Konje, te rektor Univerziteta "Selçuk" u Konji. Referate sa temama iz narodne književnosti pročitali su Dr. Bekir Sami Özsoy - "Poezija i čovjek u turskoj narodnoj književnosti", dramski pisac Recep Bilginer - "Osnovni temelj turskog jezika", Dr. Hayal Zülfikar - "O starim zanimanjima (meslek) u Anadoliji: kroz stvaralaštvo ašika"; Prof. Dr. Hamza Zülfikar - "Važnost tekstova narodne književnosti

7 Ovakav oblik poetskog kazivanja, kada se posljednji stih strofe identičan ponavlja kroz cijelu poetsku cjelinu susreće se još u ilahijama Junusa Emrea, velikog turskog pjesnika iz 13. stoljeća (Ibid., str. 724).

za bogaćenje književnog jezika", dramski pisac Nezihe Araz - "Neka zapažanja o turskim narodnim pjesmama (*türkü*)". Drugog dana je pročitano 14 referata od kojih izdvajamo sljedeće: Prof. Dr. Kemal Eraslan - "Pogled na tursku narodnu književnost u Srednjoj Aziji", Prof. Dr. Kazim Yetiş - "Mjesto narodne književnosti u književnosti uopće", Huseyin Yurdabak - "Mjesto poetskog oblika *mani* u narodnoj književnosti", Ismail Ali Sarar - "Bilješke iz deftera jednog ašika o Eskişehiru". Našu je pažnju posebno privukao referat pod naslovom "Jedno istraživanje o narodnoj književnosti Turaka iz Vidina" Prof. Dr. Abdurrahmana Güzela, rektora Univerziteta "18. mart" u Çanakkale. Istraživanje je obavljeno na tekstu po kojemu je čuveni turkolog J. Nemeth obradio jezik Turaka iz Vidina u svojoj knjizi *Die Türken von Vidin* (Akademiai Kiado, Budapest 1965.). Prof. Güzel je najavio skori izlazak iz štampe navedene Nemethove knjige u prijevodu na turski jezik. Dr. Fikret Turkmen, profesor Odsjeka za turkologiju Univerziteta "9. Eylül" u Izmiru imao je također vrlo zanimljiv referat o anegdota Nasrudin-hodže u svjetlu suvremene teorije anegdote.

Nekoliko referata odnosilo se na život i poetsko stvaralaštvo pojedinih ašika: Hayrettin Ivgin - "Jedna značajna ličnost iz 19. stoljeća: Ašik Mir'ati iz Kocaeli"; Abdullah Satoğlu - Popularni narodni pjesnik iz 19. stoljeća: Molulu Revai"; Safa Odabaşı - Ašik Mehmet Yakci.

Posljednjeg dana skupa su Feyzi Halıcı, dugogodišnji organizator i rukovodilac manifestacije i ašik Şeref Taşlıova, koji je uz ašika Murata Çobanoğlu najuspješniji suvremeni narodni pjesnik, dali opći pregled proteklih trideset godina održavanja "praznika ašika" u Konji, uz poseban naglasak na mjestu koje usmeno narodno stvaralaštvo ima u turskoj kulturi.

Na kraju bismo istaknuli da je Ministarstvo kulture Turske najistaknutije ašike proglasilo svojim počasnim članovima zaslužnim za širenje turske kulture kako u zemlji tako i u inostranstvu.

Kerima Filan

PETI MEĐUNARODNI SIMPOZIJ O ISLAMSKOJ ARHITEKTURI I UMJETNOSTI, Mafraq, 20-24. april 1996.

U organizaciji Univerziteta Āl al-Bayt (Mafraq, Jordan) i The Islamic Arts Foundation (London) održan je *Peti međunarodni simpozij o islamskoj arhitekturi i umjetnosti* u vremenu od 20. do 24. aprila 1996. godine. Simpozij je održan na Univerzitetu Āl al-Bayt, koji predstavlja čitav moderni univerzitet-ski grad. Tematski vrlo obuhvatan simpozij, postavio je "regionalno ograničenje" na zemlje Centralne Azije, Istočne i Centralne Evrope.

Na izvanredno dobro organiziranom simpoziju, čiji se petodnevní rad odvijao uvijek na plenarnim sjednicama i uz nenametljivu a neiscrpu brižnost hašemitske kraljevske kuće, koju je sjajno predstavljala princeza dr. Viğdān 'Alī iznijelo je svoja saopćenja 67 naučnika iz cijeloga svijeta - od Engleske do Sjedinjenih Američkih Država. Razumije se da je, zbog odluke organizatora da simpozij posveti islamskoj arhitekturi i umjetnosti navedenih regija, najviše naučnika bilo iz Rusije i zemalja nastalih na području bivšega Sovjetskog Saveza. Iz zemalja bivše Jugoslavije istupili su saopćenjima samo dva učesnika (oba iz Bosne i Hercegovine) - prof. dr. Ibrahim Krzović i potpisnik ove informacije.

Ovako impozantan broj učesnika nije moguće predstaviti pojedinačno, ali je nužno naglasiti da su svi oni eksperti u oblastima kojima se bave, poput Vladimira Chagalla, Dimitrija Mikulskog, ili Jean-Louis Michona, naprimjer. Također bi oduzelo mnogo prostora navođenje naslova svih referata, ali ćemo ih, za potrebe ove informacije, svrstati u tematske cjeline, uz važnu napomenu da će organizatori objaviti sve referate u jednome zborniku. (Do ovoga časa nemamo informaciju da je zbornik štampan.)

Prvi radni dan simpozija bio je posvećen tematskom bloku o islamskoj arhitekturi u Istočnoj Evropi i muzičkoj tradiciji u Centralnoj Aziji. Zatim su slijedili tematski blokovi: *Teatar (islamska tradicija u filmskoj i pozorišnoj umjetnosti)*; *Primijenjene umjetnosti u Centralnoj Aziji*; *Islamska arhitektura u Centralnoj Aziji*; *Moderni potjecaji u islamskoj umjetnosti*; *Islamska kultura u Centralnoj Aziji*; *Islamska kultura u Centralnoj i Istočnoj Evropi*; *Arhitektura i urbanizacija*; *Konzervacija i metodologija*; *Islamske umjetničke zbirke (čak 11 referata)*.

Ni ovako formulirani tematski blokovi ne daju cjelovitu sliku koja je inače bila bogato iznijansirana podtemama i pristupima tako razuđenoj oblasti kao što su islamska arhitektura i umjetnost; najavljeni zbornik dat će cjelovitu predstavu o ovome impozantnom međunarodnom naučničkom skupu. Ipak, valja naglasiti da su naučnici govorili o segmentima islamske kulture i umjetnosti u svojim zemljama koje, prirodno je pretpostaviti, najbolje poznaju, te se sa ovoga skupa moglo ponijeti saznanje o nepreglednoj raskoši islamske arhitekture i umjetnosti u svijetu. Uporedo s tim, mogla su se čuti povremena upozorenja o nedovoljnoj brizi za zaštitu spomenika islamske arhitekture i umjetnosti u pojedinim zemljama, a ponegdje i o njihovom barbarskom devastiranju. Pri tome - naša je generalna ocjena - spomenici islamske arhitekture i umjetnosti imaju adekvatnu zaštitu i tretman u zapadnoevropskim zemljama u kojima su ovi spomenici inače svedeni na razinu dragocjenih muzejskih ili sličnih eksponata, dok u istočnoevropskim zemljama, i prvenstveno onima nastalim na području bivšega Sovjetskog Saveza, znatan dio još žive islamske tradicije suočava se s problemom samozaštite i pukog preživljavanja.

Bosansko-hercegovački ekspert za islamsku arhitekturu i likovnu umjetnost, prof. dr. Ibrahim Krzović, imao je referat na temu *Islamska arhitektura u*

Bosni, s razumljivo jakim akcentom na rušenju najpoznatijih spomenika islamske arhitekture u Bosni tokom posljednje srpske agresije.

Drugi naš predstavnik, prof. dr. Esad Duraković, govorio je na temu *Rukopisi u Orijentalnom institutu u Sarajevu*, navodeći broj rukopisa, te najstarije rukopise koji su postojali u Institutu, njihove kaligrafske i druge vrijednosti. Razumije se, bilo je neizbježno akcentirati da je ta zbirka, iako jedna od najbogatijih u svijetu, potpuno spaljena u vrijeme srpskoga kulturocida. Učesnici simpozija bili su doslovno šokirani ovom informacijom.

Zbog toga su organizatori i učesnici simpozija, s ogorčenjem reagirajući na saznanja iz saopćenja bosansko-hercegovačkih predstavnika, smatrali potrebnim da na završnoj plenarnoj sjednici donesu rezoluciju, koju je u ime simpozija saopćila princeza Wiğdān 'Alī, kojom se osuđuje rušenje islamskih spomenika kulture u Bosni i Hercegovini i apeluje na organizatore i sve učesnike simpozija da svaki u svojoj zemlji i u svojoj instituciji pokrene akciju za pomoć Orijentalnom institutu i Nacionalnoj i univerzitetskoj biblioteci u Sarajevu.

U besprijekornoj organizaciji simpozija organizatori su programirali i kolektivne posjete velikom broju kulturnih spomenika širom gostoljubivog Jordana, tako da je doživljaj sa ovoga simpozija uistinu kompletiran na najbolji način.

Esad Duraković

TREĆI MEĐUNARODNI KONGRES O TURSKOM JEZIKU, Ankara 1996.

U septembru 1996. godine u Ankari je održan treći po redu Međunarodni kongres o turskom jeziku (Üçüncü Uluslar Arası Türk Dili Kurultayı). Organizator kongresa, koji je okupio veliki broj turkologa iz cijelog svijeta, bio je Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu - Türk Dil Kurumu.

Ovaj zanimljivi i nadasve korisni naučni skup trajao je pet dana, od 23. do 27. septembra, svaki dan od 9 do 18 sati sa dvadesetak referata dnevno. Izlaganja su bila organizirana tematski, a učesnici su radili u tri sekcije. Posebne referate održalo je više od stotinu turkologa među kojima su doc. dr. Ekrem Čaušević i prof. dr. Nimetulah Hafiz bili učesnici sa prostora bivše Jugoslavije.

Kongres je počeo svečanim otvaranjem i pozdravnim govorom prof. dr. Ahmeta B. Ercilasuna, predsjednika Türk Dil Kurumu, prof. dr. Reşata Gença, predsjednika Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu i ministra u Vladi Republike Turske Işıl Saygın, nakon čega su dodijeljene plakete i priznanja

za posebne rezultate postignute u oblasti izučavanja turskih jezika. Na kraju ovog dijela prof. dr. Fjodor Ašnin iz Rusije održao je uvodno predavanje na temu *Iz historije sovjetske orijentalistike: kažnjena turkologija*.

Istog je dana u poslijepodnevnim satima održana generalna sekcija za sve učesnike na kojoj su teme bile posvećene pitanjima jedinstvenog književnog turskog jezika (*Kako imenujemo jezik*, Ercilasun - Turska, *O problemu "zajedničkog književnog turskog jezika"*, Hudayev - Azerbejdžan, *O razvoju turskih književnih jezika i odnosu dijalekat - narječje*, Beybutova - Kirgizija, *O zajedničkom turskom književnom jeziku*, Hacıyev - Azerbejdžan, itd.). Naime, učesnici su razgovarali o mogućnosti korištenja jedinstvenog književnog turskog jezika među svim turskim narodima, pri čemu je najveću pažnju privukla diskusija o tome da li turski narodi u Centralnoj Aziji govore "turske jezike" (*Türk dilleri*) ili "turske dijalekte" (*Türk lehçeleri*). Ovakva tema na Kongresu je bila svakako za očekivati, budući da je zajednički književni turski jezik i zajedničko pismo posljednjih godina često prisutna tema u naučnim krugovima Turske.

Drugog dana kongresa referati učesnika bili su raspoređeni prema sljedećim temama: *Jezik Gökturaka*; *Jezik Ujgura*; *Čuvaški i jakutski*; *Lingvistika - onomastika - etnonimija - antroponimija*; *Suvremena turska književnost*; *Klasična turska književnost*. Posebno su sa zanimanjem bila praćena izlaganja na temu turske književnosti, suvremene i klasične, u okviru koje su učesnici kongresa govorili o turskom jeziku u djelu Mevlana Dž. Rumija i Sultana Velleda (Önder - Turska), o ulozi Nesîmîja u turskoj književnosti (Aşirov - Turkmenistan), o zajedničkim elementima u klasičnoj turskoj književnosti (Geldijev - Turkmenistan), o doprinosu turskom jeziku koji je dao časopis "Çağrı" za četrdeset godina objavljivanja (Halici - Turska).

Trećeg dana je jedna sekcija okupila referate na temu *Gramatika i alfabet* u okviru koje se govorilo, između ostalog, o ablativu u turskom jeziku (Eraslan - Turska), o gerundivu na -mATI (Öner - Turska), o jednom gerundivnom sufiksu u gagausko-turskom (Özkan - Turska) itd. Druga sekcija je svoje zanimanje usmjerila na *Anadolske dijalekte* i na *Jezičke probleme*, a na trećoj sekciji se govorilo o Karahanidsko-ujgurskoj i o Čagatajsko-uzbečkoj grupi jezika.

Četvrtog dana je u prijedpodnevnim satima svečano obilježen Praznik jezika (*Dil Bayramı*) koji se tradicionalno održava svake godine 26. septembra u znak sjećanja na 1932. godinu kada je Mustafa Kemal Atatürk u Dolmabahçe Sarayı u Istanbulu okupio domaće i strane stručnjake za jezik i na taj način podstaknuo naučno istraživanje turskog jezika koje će rasvijetliti pitanja nastanka i razvoja turskog. U okviru svečanog obilježavanja Praznika jezika tri učesnika (profesori H. Zülfikar, S. Sakaoğlu, A. B. Ercilasun) govorili su o Prvom, Drugom i Trećem kongresu turskog jezika koji su održani 1932., 1934. i 1936. god.

Referati podneseni u poslijepodnevnim satima istog dana bili su raspoređeni prema sljedećim temama: *Kipčaćki turski jezik*, zatim *Tatarski-baškiri-*

tski i kazahski-kirgiski jezici, dok se jedna sekcija bavila turskim jezikom iz ugla suvremene književnosti.

Posljednjeg dana jedna je sekcija radila na teme *Azerijski i turkmenski jezici*, a druge dvije sekcije okupile su referate koji se bave nekim općim jezičkim pitanjima. U ovom dijelu izlaganja zapaženi su referati *Historijski rječnik turskog jezika* (Parlatr - Turska), *Značenja složenica i idioma* (Zülfikar - Turska), a zanimljivi su bili i referati koji su se bavili jezikom u okviru etnoloških studija (*Epovi Sibirskih Tatara Ahmad - Urmançi Rusija/Tataristan*, *Vâlâ Nurrettinovi članci o jeziku Birinci - Turska*). Jedna sekcija je svoj rad posvetila turskom jeziku na Balkanu. Ovdje je posebnu pažnju prisutnih privukao referat E. Čauševića *O prijevodu na hrvatski "Kavâ'id-i Osmanije"*. N. Hafiz je govorio o *Utjecaju albanskog i srpskog na turski jezik Kosova*, dok su ostali referati u ovoj sekciji imali karakter informativnih (*Promjene u Bugarskoj koje se odnose na turski jezik i kulturu - Tatarlı*, *Utjecaj kemalizma na obrazovanje Turaka u Bugarskoj nakon Drugog svjetskog rata - Hakov*, *Azerbejdžanski naučnici koji su dali doprinos obrazovanju i kulturi Turaka u Bugarskoj - Süleymanoğlu*).

U ovom kratkom prikazu rada petodnevnog kongresa posvećenog turskom jeziku spomenuli smo naslove samo nekoliko referata od velikog broja koliko ih je ovom prilikom podneseno. Organizator Türk Dil Kurumu već radi na pripremanju publikacije koja će sadržavati sve referate i diskusiju vođenu u toku kongresa. Kako se može vidjeti iz navedenog, ovaj naučni skup je imao veoma opširan program pa će publikacija, bez sumnje, biti zanimljiva za sve one koji se bave turskim jezikom i turskom književnošću.

Kerima Filan

37. TÜRK DİL BAYRAMI VE YUNUS EMRE ANMA TÖRENLERİ - MANIFESTACIJA I ZNANSTVENI SKUP - TARIH BOYUNCA TÜRK DİLİ, Karaman, 13-14. maj 1997.

U organizaciji Ministarstva za kulturu Republike Turske (T.C. Kültür Bakanlıđı) i Velike turske narodne skupštine (Türkiye Büyük Millet Meclisi) 13. i 14. maja 1997. godine u gradu Karamanu održana je manifestacija proslave praznika turskoga jezika i sjećanja na Junusa Emrea unutar koje je održan i znanstveni skup pod nazivom "Turski jezik kroz povijest". Manifestacija proslave turskoga jezika ima sve osobine državnog praznika u Republici Turskoj. U organizaciji ove proslave bili su uključeni i neki visoki državni predstavnici kao što su Mustafa Kalemli (predsjednik skupštine), Hasan Korkmazcan (zamjenik predsjednika skupštine), Ismail Kahraman (ministar za kulturu),

Hakkı Teke (guverner karamanskog okruga), predstavnici vojske i drugi. Ove godine (1997) navršilo se 720 godina otkako je turski jezik postao službeni jezik na Dvoru, otkako je obznanjen ferman Mehmet Bey Karamanoğlu. Ovaj je ferman prvi put obznanjen 13. maja 1227. godine. Pored uglednih predstavnika "Turskoga lingvističkog društva" (Türk Dil Kurumu) znanstvenom skupu su prisustvovali brojni gosti iz raznih djelova svijeta: predsjednici akademija nauka i lingvisti iz zemalja turskog govornoga područja (Republika Turska, Azerbejdžan, Uzbekistan, Kazahstan, Turkmenistan, Sjeverni Kipar, Kirgizija), predstavnici Turaka iz krajeva gdje su Turci manjina (Krim, Grčka, Makedonija, Moldavija, Gruzija, Bugarska), zatim, turkolozi iz Japana i Evrope (Bosna i Hercegovina, Njemačka, SR Jugoslavija, Rumunija). Unutar proslave praznika turskog jezika uključene su bile različite izložbe, kulturne manifestacije, diskusije i konferencije.

Manifestacija je počela posjetom džamije i turbeta Junusa Emrea i svečanim programom u Dil parku. Na samom početku citirane su riječi iz ferma na Mehmet Bey Karamanoğlu: *"Şimdengeru hiç gimesne kapıda, divanda, mecliste, seyranda Türk dilinden özge söz söylemesinler"* (Od sada neka se na dvoru, divanu, u sudnici i javnom mjestu ne govori niti jedan drugi jezik osim turskoga). Na svečanosti su u programu učestvovali i neki državni predstavnici iz zemalja turskoga govornog područja koji su isticali kako "države koje govore turski jezik" žele zajedno živjeti, okupiti se i koristiti blagodetima upotrebe istoga jezika.

Znanstveni skup pod nazivom "Turski jezik kroz povijest" (Tarih boyunca Türk Dili) trajao je dva dana u Kız Meslek Lisesi Konferans salonu. Gostima-turkolozima prvi se obratio Yaşar Evcen (predsjednik karamanske opštine), Hakkı Tekke (valija), Ali Günaydın (TBMM), İsmail Kahraman (ministar kulture), İşıl Saygın (ministar), Hasan Korkmazcan (zamjenik predsjednika TBMM-a). Potom je predsjednik Turskog lingvističkog društva (Türk Dil Kurumu), Dr. Ahmet Ercilasun, otpočeo sa znanstvenim skupom "Turski jezik kroz povijest" dajući kraća objašnjenja o različitim epohama u razvoju jezika. Nakon njega sa interesantnim referatom pojavio se Prof. Dr. Klaus Röhrborn, turkolog iz Njemačke, koji je govorio o starom turskom jeziku natpisa i tekstova koji su pisani ujgurskim pismom. Bavio se analizom pojedinih riječi kroz različite vremenske periode. Neki su podaci kompjutorski obrađivani. Njegov je referat, pošto je plod dugogodišnjeg istraživanja na institutu u Göttingemu, bio pun detalja tako da predstavlja značajan doprinos turkologiji, osobito proučavanju historije turskog jezika. Prof. Dr. Hamza Zülfikar govorio je više o periodu turskog jezika nakon Kutadgu Biliga, usvajanju različitih riječi iz perzijskog i arapskog jezika, značenju i razumijevanju određenih konstrukcija i arapskih riječi među običnim ljudima. Prvi dan je interesantno predavanje održao i Dr. İsmail Parlatır koji se bavio umjetničkom i sociološkom dimenzijom jezika Junusa Emrea. Prvi dan naučnog simpozijuma/ skupa pod nazivom "Turski jezik kroz povijest" (Tarih Boyunca Türk Dili) protekao je u referati-

ma koji su se bavili evolucijom turskog jezika kroz historiju do današnjih dana; jezik je dijahronijski analiziran na nivou fonetike, fonologije, gramatike i leksike. Ovom su znanstvenom skupu prisustvovali i profesori turskoga jezika i turske književnosti sa različitih univerziteta iz cijele Turske. Drugog dana skupa predavači su uglavnom govorili o turskom jeziku sa sinhronijskog aspekta ograničavajući se na današnje stanje jezika u raznim krajevima gdje žive Turci. Govornici su uglavnom bili iz turkijskih republika srednje Azije (predsjednici akademija nauka, ministri kulture i neki članovi parlamenta). Oni su isticali kako usvajanje "zajedničkog" jezika i uopće razvoj i proučavanje turskog jezika zavisi od zajedničkog ulaganja u jezik i institucije koje se bave turskim jezikom. Dosta se govorilo o trenutnom provođenju projekta "zajedničkog turskog jezika" (Ortak Türk Dili) u krajevima gdje žive narodi koji govore na nekom od turkijskih jezika. Interesantan je bio i referat koji je pročitao Prof. Dr. Tooru Hayaši, turkolog iz Japana, koji je govorio o nekim sličnostima japanskog i turskog jezika.

Prije četiri godine u Karamanu su na proslavi praznika turskog jezika prvi put učestvovali ministri kulture turskih država srednje Azije čime je ovaj skup dobio još jednu važnu dimenziju a moderna turska lingvistika suočila se sa nizom novih problema pri standardizaciji "zajedničkog turskog jezika svih Turaka", naročito nakon usvajanja zajedničkog turskog fonetskog alfabeta (Ortak Türk Alfabeti) od 34 grafema na "Alfabeto-pravopisnoj konferenciji" koja je održana u Ankari 10. marta 1993. godine. Ovaj se alfabet počeo primjenjivati u Azerbejdžanu, Turkmenistanu, Uzbekistanu i kod Turaka Gagauza u Moldaviji. Međutim, pravljenje gramatike i rječnika tog "zajedničkog" jezika (Ortak Türk Dili) dugotrajniji je proces. Moglo bi se slobodno ustvrditi da je ovo krupan historijski poduhvat u turskoj lingvistici u XX stoljeću. Brojne druge države imaju zajednički "nacionalni" alfabet i jezik (arapski, njemački, engleski i sl.) tako da ova "nova" pojava u turskoj lingvistici ima svoje višestruko opravdanje.

Ove godine znanstvenom su skupu prisustvovali predstavnici-turkolozi i iz nekih evropskih zemalja, uključujući i predstavnika Bosne i Hercegovine. Prvi put su pozvani i turkolozi iz Amerike i Japana tako da se može zaključiti kako ovaj simpozij i manifestacija, nakon što su postali internacionalni, postaju i "interkontinentalni" u pravom smislu riječi a različita iskustva i metode u proučavanju turskog jezika obogaćuju tursku lingvistiku i turkologiju općenito.

Adnan Kadrić